

ओळखीच्या खुण्या

‘इस अंजुमन मे आप को, आना है बार बार, दीवारों दर को गौर से पहचान लीजिए।’

इथे पुनःपुन्हा यायचं आहे तुम्हाला. उंबरठ्यापासून भिंतीपर्यंत सगळ्या खुणांची ओळख करून घ्या अगदी बारकाईने.

आशा भोसलेंनी ‘उमराव जान’ चित्रपटातल्या आपल्या अजोड शैलीत गाऊन अमर केलेल्या गीतातल्या ओळी परत परत गुणगुणाव्याशा वाटतात. त्यांची चालच नव्हे; तर भावार्थसुद्धा किती मधुर आहे.

माणसाच्या मनाला चंद्राची उपमा दिली जाते. ऐतरेयोपनिषदात सांगितले आहे, की चंद्र ही देवताच मनापासून निर्माण झाली आणि हृदय हेच तिचं घर आहे. चंद्र आपल्याकडे येणारा प्रकाश परावर्तित करून शीतल चांदण्याची बरसात करीत राहतो; तर आपलं मन बाहेरून येणाऱ्या खुणांना प्रतिसाद देऊन आपलं सारं भावविश्व फुलवतं. चंद्रप्रमाणेच त्याचे भावही अमावास्येच्या गडद अंधारापासून ते पौर्णिमेच्या पूर्णचंद्रापर्यंतची अनेक रूपं पालटत राहतात. त्यामुळे पुरुषाच्या मनापासून चंद्राचा जन्म झाला हे विधान पटण्यासारखंच वाटतं.

आपला आसमंत, त्यात वावरणारी माणसं ही परकी, अपरिचित असली, की सतत एक बेचैनी वाटत राहते. आपल्याला त्यांची एकदा सवय झाली, की मनात एक खोल दडून बसलेलं भीतीचं दडपण नाहीसं व्हायला लागतं. जी जागा नेहमीच्या वापरातली असेल तिथे हे दडपण जाणवतच नाही. होम पिच, म्हणजे आपली नेहमीची खेळायची जागा ही आपण जास्त पसंत करतो, पण तिथेच खेळत राहिलो, काम करत राहिलो, तर प्रवाह कोङून राहिल्यासारखं होतं. आपल्या सहजप्रेरणासुद्धा आपल्याला नवी नवी आव्हानं आणि क्षितिजं शोधायला लावतात.

ज्या ज्या वेळी नव्या जागी आव्हानाला तोंड द्यायचं असेल, त्या त्या वेळी तिथल्या आसमंताचा परिचय जाणीवपूर्वक करून घ्यायचा असतो आणि आपल्या मनाला हे पटवून द्यायचं असतं, की इथेच मला उत्तम कामगिरी करून दाखवायची आहे. जे वर्तमानात जगू शकतात, ज्यांचा आपल्या कौशल्यावर आणि ज्ञानावर विश्वास आहे, त्यांना हे काही दृष्टिक्षेपात साधतं. आपल्या परिचयाच्या खुणा ओळखून त्यांच्यावर लक्ष केंद्रित करायचं. म्हणजे मग आपले प्रतिसाद हवे तसे यायला लागतात. इतर खुणा लवकरच परिचयाच्या होऊन जाऊ शकतात. मग कोणतेही पिच होम पिच होऊ शकते.

अनोळखी खुणांचे, जागेचे आणि माणसांचे दडपण आपण मनावर येऊ दिले, तर आपले प्रतिसाद चुकीचे यायला लागतात. आपण त्या जागी जातो तेव्हा आपल्या ओळखीच्या खुणाही बरोबर नेतच असतो. आपलं ज्ञान, कौशल्य, त्याचं प्रकटन हे आपल्या परिचयाचंच तर असतं. लक्ष त्यांच्यावर आणता आलं, तरी हवे ते प्रतिसाद आणता येतात.

मग सचिन तेंडुलकरसारखं कोणत्याही मैदानावर शतक काढता येईल.
तुम्हालासुद्धा ! बघा करून !

-भीष्मराज वाम

(‘मना सज्जना’ या पुस्तकातून)